

איך הפסיכולוגיה תחולל מהפכה במלחמה?

סיקורת ספרים

הפסיכולוגיה ומדעי ההתנהגות ביחס לדיסציפלינות אחרות. הסיבה לדומיננטיות הזאת היא שלא ניתן עוד להכריע את האידיאולוגיות הפוליטיות, הדתיות והחברתיות באמצעים קניטיים. נדרשת צורת חשיבה שונה כדי להגיע להכרעה בשדה הקרב שבו אנו נלחמים כיום. הצעתו היא למוזג בין הפעלת כוח האש להבנה הפסיכולוגית-סוציולוגית-אנתרופולוגית של המערכה. המיזוג הזה יוביל לניצחון בעידן שבו כוחה של התקשורת מסוגל לחולל הישגים או הפסדים כהרף עין.¹

לפיכך תפקידה החדש-ישן של הפסיכולוגיה הוא הכרחי. יתרה מכך, נדרש למיין, להכשיר, לפתח, להנהיג ולטפל בדור החדש של החיילים שצריכים להתאים את עצמם לשדה הקרב החדש. כך הפסיכולוגיה הצבאית שומרת על תפקידיה המסורתיים כדי להתאים את הלוחמים לשדה הקרב המשתנה.

הנושאים הנסקרים בספר נידונים בהרחבה, אולם הסקירה שטחית. הספר כתוב בצורה קריאה, אך לקורא המצוי בפסיכולוגיה צבאית הניתוח פשטני. נראה שאת ההעמקה בתחומים מסוימים ניתן למצוא במדריך שבעריכתו השתתף המחבר, הכולל מאמרים המתאימים יותר לקורא הבקיא בתכנים המקצועיים.²

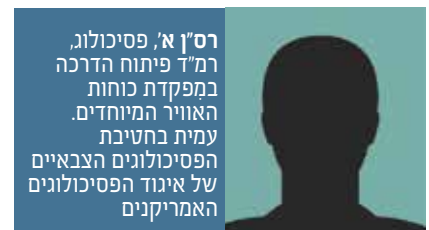
איך לבחור את החייל המתאים למשימה?

1. פתיחת המבחנים הממוחשבים לשימוש המוני ופיתוח מדדים מורכבים, למשל, של זמן תגובה, תוך שילובם אלה באלה באמצעות בינה מלאכותית לשם שיפור יכולת המיון.
2. פיתוח של מדדים שונים, לאו דווקא קוגניטיביים, שיוכלו לתת הסבר טוב יותר להבדלים שבין הביצועים של החיילים השונים. המחבר מביא דוגמאות למדדים

בקרב הקוראים הבקיאים באופן הפעלה של המערכים הפסיכולוגיים כיום מתחזקת ההבנה כי יש צורך בראייה שלמה והוליסטית יותר של תחום מדעי ההתנהגות בכלל, ושל הפסיכולוגיה הצבאית בפרט

Michael D. Matthews, *Head Strong: How Psychology Is Revolutionizing War*, New York, NY: Oxford University Press, 2014, 288 pages

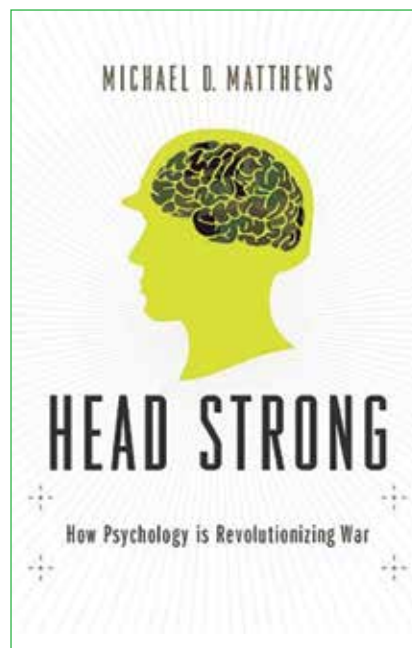
אף שרוב ההיסטוריונים טוענים כי הגורם המכריע היה פצצת האטום). השלב השלישי, שהתפתח בתקופת המלחמה הקרה, התאפיין בדומיננטיות של טכנולוגיית המידע. פיתוח של מחשבים רבי עוצמה ושל מערכות פיקוד ושליטה מתקדמות הגיע לשיא במלחמת המפרץ הראשונה. לדעתו, העידן הזה עדיין לא חלף, והעדות לכך היא ההשפעה העצומה שהייתה למערכות המידע האינטרנטיות על האביב הערבי. השלב הרביעי הוא עידן המלחמה העולמית בטרור המתאפיין בדומיננטיות רבה של

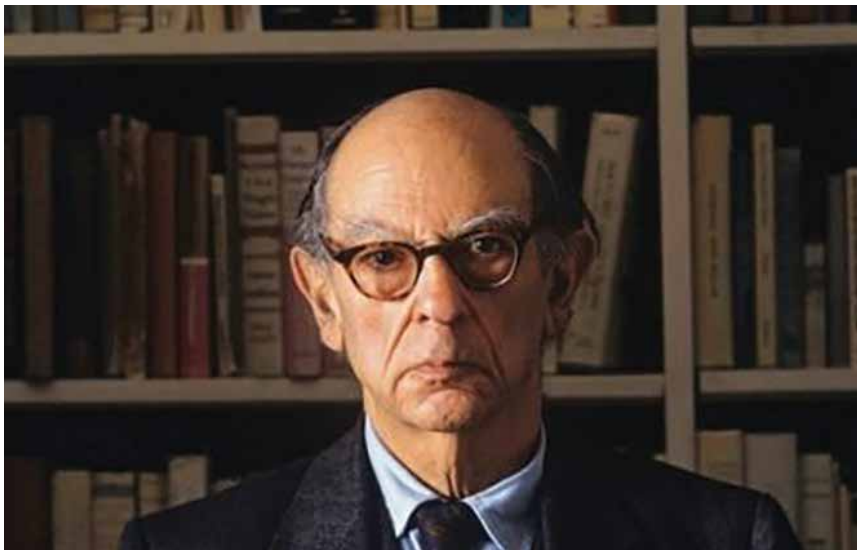

רס"ן א', פסיכולוג, רמ"ד פיתוח הדרכה במפקדת כוחות האוויר המיוחדים. עמית בחטיבת הפסיכולוגים הצבאיים של איגוד הפסיכולוגים האמריקנים

הגנרל האמריקני תומס קולדיץ כתב בהקדמה לספר: "זה אירוני שמעת לעת אנחנו עדיין רואים פרסומים העוסקים בלוחמה הפסיכולוגית - כאילו תחום הלוחמה ותחום הפסיכולוגיה זרים זה לזה, ונפגשים רק עם שילובם בטקטיקה מיוחדת. למעשה, לוחמה פסיכולוגית היא הלוחמה היחידה שקיימת". המחבר סוקר את תפקידה של הפסיכולוגיה במלחמות המתרחשות כיום ובאלה שיהיו בעתיד, זאת בעקבות תיאוריה של הגנרל רוברט סקילס שבאמצעותה נותחו מלחמות העבר. מסקנת הניתוח היא שכל מלחמה משמעותית התאפיינה בדיסציפלינה מדעית שהשפיעה עליה באופן דרמטי, ותרמה תרומה מכרעת לניצחון בה.

במלחמת-העולם הראשונה מחוללת השינוי המרכזית הייתה הכימיה. ההתקדמות בייצור חומרי לחימה כימיים וחומרי נפץ השפיעה באופן דרמטי על קטלניות הלחימה. במלחמת-העולם השנייה מחוללת השינוי הייתה הפיזיקה. די לציין את פיתוח מכשיר הרדאר ופצצת האטום כדי לעמוד על השפעתם הרבה על הלחימה (יש לציין שלדעתו של סקילס דווקא שכלול השימוש ברדאר היה הגורם המכריע במלחמה על

הפילוסוף ישעיה ברלין. הבחין בין "קיפודים" ל"שועלים". הקיפוד מבסס את השקפת עולמו על מומחיות עמוקה וממוקדת בעוד השועל מתבסס על מגוון רחב של התנסויות ותחומי ידע שונים

והאוכלוסייה באזורים שעמם מתמודדת מדינת ישראל.

הפרק העוסק במנהיגות בעידן הדיגיטלי בעקבות השינויים הטכנולוגיים המתרחשים חדשות-לבקרים, אנמי יחסית, ונוגע בעיקר לשינויים החלים בעולם התקשורת ולאופן שבו הם משפיעים על הפיקוד והשליטה בשדה הקרב.⁵ לא מצאתי בו תובנות חדשות מעבר לשיח הקיים (גילוי נאות: זה הפרק שבשבילו רכשתי את הספר).

פרק מעניין דן בכך שאוכלוסיית המשרתים בצבא האמריקני הולכת ונהיית גאוונת. תהליך דומה של שילוב אוכלוסיות שונות מתרחש בצה"ל. הפרק עוסק בתוכניות שמפעיל הצבא האמריקני שמטרתן היא הגברת היכולת לשילוב האוכלוסיות השונות בצורה מיטבית. זאת מתוך הבנה שפני הצבא הולכים להשתנות בעשורים הקרובים באופן מהותי מבחינה דמוגרפית - בדומה לצפי להתחולל בצה"ל.

תמה מרכזית בכל הספר היא השימוש בפסיכולוגיה חיובית, ותרומתה ההכרחית לפעילות הצבאית (התמקדות ב-80 אחוזים מן הלוחמים, ולא רק ב-20 הדורשים תשומת לב מבחינת ייעוץ או מבחינה קלינית). המחבר מציג התערבויות רבות בנושאים השונים המבוססים על עקרונותיה. המחבר מעלה בספר טיעונים אפולוגטיים כלפי עמיתיו הפסיכולוגים הליברלים, המותחים ביקורת על העוסקים בתחום

רגישות תרבותית כלפי תרבות האויב. ידיעת שפתו של האויב תיתרגם בשלב מאוחר יותר להישגים משמעותיים בשדה הקרב.

בנוסף סוקר המחבר את פיתוחן של מערכות מודיעין ל"שדה האנושי-חברתי" (Human Train System) המבוססות על צוותי מחקר של אנשי מדעי ההתנהגות. זאת במטרה לספק תשובות טקטיות למפקדים בנושאים מבצעיים: עם איזה שבט כדאי לכוון ברית ואילו מחוות המקומיים יעריכו יותר. בהיעדר צוותים ייעודים לתחום בצה"ל, בניגוד למצב בארצות-הברית, הפלטפורמה הזאת מעלה את הצורך לשלב באופן נרחב יותר אנשי מדעי ההתנהגות בצוותי המודיעין גם ברמה הטקטית - כדי לחקור את החברה

**עידן המלחמה
העולמית
בטרור מתאפיין
בדומיננטיות רבה
של הפסיכולוגיה
ומדעי ההתנהגות
ביחס לדיסציפלינות
אחרות**

שפותחו: "קשיות האופי"³, אשר מבטאת את הדבקות במטרה לאורך זמן; חוסן מנטלי, קשיחות, ומדדים אחרים של תכונות אופי, אשר הולכים ותופסים מקום בשיח הפסיכולוגי.

איך להפוך אזרחים ללוחמים?

לאחר סקירה של צורכי האימון המשתנים עם השנים ושל התפתחות התפישות והטכנולוגיות בתחום, מתמקד המחבר במגמות מרכזיות הנסקרות בכמה פרקים.

אימון באמצעות סימולטורים. התפתחות טכנולוגיית הדימוי מאפשרת למידה מניסיון "שאינו נכתב בדם".

אימון לעליונות קוגניטיבית. קבלת החלטות טובה ואיכותית שתקבע את גורלו של שדה הקרב החדש.

אימון הלבבות. כיצד הפסיכולוגיה יכולה לתרום לפיתוח חיילים שיהיו איתנים יותר, שביכולתם להתמודד עם לחצים ושביכולתם להתמודד עם תופעות הלוואי הפסיכולוגיות של השתתפות בלחימה.

בנוסף מוצגת בפרק סקירה של התכנית המקיפה לכשירות הלוחם,⁴ אשר שוזרת היטב את שלל כשירויות החוסן המנטלי - החברתיות, הרגשיות, המשפחתיות, הרוחניות והפיזיולוגיות - הנדרשות ללוחם לשם שיפור ביצועיו בשדה הקרב. כשירויות מוגדרות באופן חד וברור על אף היותן מורכבות למדידה ולהערכה. הגדרות אלו ויצירת מנגנונים להשגתן מאפשרות ללוחמים יכולות התמודדות משופרות ושמירה על בריאותם הנפשית.

המחבר דן בהרחבה באופן שבו המגמות הללו מפרות זו את זו, למשל, באופן שבו יכולות האימון באמצעות סימולטורים מאפשרות אימון קוגניטיבי או רגשי טוב יותר.

בניית כשירות להבנת התרבות. עניינה של היכולת הזאת הוא "כיבוש הלבבות" לנוכח הפער התרבותי המשמעותי בין החייל האמריקני ובין אויביו וכן בינו ובין תושבי המקום, למשל, בעיראק ובאפגניסטאן. הפרק דן באריכות באופן שבו ניתן ללמד רגישות תרבותית ובחשיבותה לשם ההגעה להישגים הנדרשים בלחימה. אף-על-פי שמצב העניינים הבסיסי שאליו מתייחס צה"ל שונה באופן מהותי, מעניין שהעדויות המובאות בפרק תומכות בלימוד שפה כאמצעי לפיתוח

אילוסטרציה. תמה מרכזית בכל הספר היא השימוש בפסיכולוגיה חיובית, ותרומתה ההכרחית לפעילות הצבאית (התמקדות ב־80% מן הלוחמים, ולא רק ב־20% הדורשים תשומת לב מבחינת ייעוץ או מבחינה קלינית)

שוטף עם מקביליהם האמריקנים ימצאו שהספר הזה שימושי במיוחד. הפילוסוף ישעיה ברלין הבחין בין "קיפורים" ל"שועלים"⁶. הקיפור מבסס את השקפת עולמו על מומחיות עמוקה וממוקדת ("יודע דבר אחד גדול"), בעוד השועל מתבסס על מגוון רחב של התנסויות ותחומי ידע שונים ("יודע דברים רבים"). החוקר פיליפ טטלוק, שבדק את ביצועיהם של מומחים בתחום מדעי החברה, מצא כי ביצועיהם של "השועלים" טובים יותר באופן משמעותי.⁷ בקרב הקוראים הבקיאיים באופן ההפעלה של המערכים הפסיכולוגיים כיום מתחזקת ההבנה כי יש צורך בראייה שלמה והוליסטית יותר של תחום מדעי ההתנהגות בכלל, ושל הפסיכולוגיה הצבאית בפרט. זאת, בשונה מן המצב שבו קיים פיצול בין המערכים המקצועיים השונים. כמו המחבר, גם אני סבור שעדיפה סינרגיה וראייה "שועלית" בין התחומים השונים, ואין להפריד ביניהם לפי חלוקת התפקידים שהתקבעה באופן מסורתי בעבר.

ההערות למאמר הזה מתפרסמות באתר הוצאת מערכות.

המעוניינים בהכרה ראשונית של תחום הפסיכולוגיה הצבאית, או לאנשי מקצוע השוקלים את ראשית צעדיהם בתחום. דרך אחרת לקרוא את הספר היא כמבוא הסוקר בצורה מהירה את התוכניות המרכזיות שיפותחו בשנים הקרובות בצבא האמריקני בתחומים השונים של הפסיכולוגיה. אני סבור שאנשי מדעי ההתנהגות הנמצאים בשיתוף

פרק מעניין דן בכך שאוכלוסיית המשרתים בצבא האמריקני הולכת ונהיית מגוונת. תהליך דומה של שילוב אוכלוסיות שונות מתרחש בצה"ל

הפסיכולוגיה הצבאית. הדבר בולט במיוחד בפרק העוסק באתיקה הייחודית לתחום - נושא חם בקרב הפסיכולוגים בעידן שלאחר דוח הופמן (בדוח הופמן מ־2014 הוצגו חריגות חמורות מכללי האתיקה של איגוד הפסיכולוגים בעניין מעורבותם של פסיכולוגים בעיניים ובחקירות, ובכלל זה פיתוח שיטות עינויים חדשות. הדוח הודלף לניו־יורק טיימס, וחולל סערה ציבורית וסערה גדולה עוד יותר בקהילת הפסיכולוגים האמריקנים שיחסה לפסיכולוגים הצבאיים היה טעון עוד קודם לכן). האפולוגטיקה בולטת גם בפרק שבו הוא מציג את התועלת האזרחית הנובעת מהתפתחות המחקר הצבאי בעולם מדעי ההתנהגות ובריאות הנפש.

סיכום

המחבר הצליח לתאר את התפתחות הפסיכולוגיה הצבאית ולשזור בין תפקידיה המסורתיים לבין עתידה הצפוי להשפיע באופן משמעותי על תוצאות הלחימה. כאמור, הספר קל לקריאה בצורה מפתיעה בהתחשב בנושאים שבהם הוא עוסק. ככזה הוא מהווה ספר מבוא מצוין למפקדים

